

Voor brief aan S.S.²
2e maal 11

No.3634

Groningen, 4 april 1956.

Staat van onderhoud windwatermolens
waterschappen Onderwierum (11), Besheerpolder (41) en Scheemderzwaag (94).

maal 41

In de hierby teruggaande brief van de secretaris van de Rykscommissie voor de Monumentenzorg van 7 november 1955, no. 78773 wordt de vraag gesteld of de windwatermolen van het waterschap Onderwierum te Onderdendam in aanmerking komt om krachtens de wet B.W.O. in stand te blijven, zulks naar aanleiding van een aanvraag om een sloopvergunning van het waterschapsbestuur aan voormelde commissie.

Naar aanleiding hiervan is deze molen onlangs door de technische commissie bezocht, terwyl daarna nog twee andere watermolens zijn bezocht, nl. van de waterschappen Besheerpolder en Scheemderzwaag (resp. op 8 maart j.l. en 19 maart j.l.), welke principieel in soortgelijke omstandigheden verkeren en derhalve voor een principieële uitspraak van uw commissie hierby met hun drieën gezamenlyk in beschouwing worden genomen.

Deze drie windwatermolens verkeren namelyk allen nog in redelyke staat (behoudens enkele noodzakelyke herstellingen), zyn allen voorzien van een hulpmotor in de molen en kunnen, behalve hun eigen polder zonder al te grote voorzieningen een aanzienlyke aangrenzende polderoppervlakte in tyden van nood bemalen. Volgens de huidige richtlynen van de Rykswaterstaat komen deze molens in aanmerking om krachtens de wet B.W.O. in stand gehouden te worden. De betrokken waterschapsbesturen wenschen echter niet aan het behoud van de molens mede te werken, verwaarlozen het onderhoud er van en sturen op sloop aan.

dendam

- a) De windwatermolen (11) van het waterschap Onderwierum by Onderwierum (gemeente Bedum) aan de provinciale weg Bedum - Onderdendam, bemaalt 242 ha van de eigen polder en kan geschikt zo nodig nog 480 ha van het aangrenzende poldergebied er by trekken zonder al te grote voorzieningen. In de molen is aangebracht een electromotor, welke de bemaling verzorgt. De roeden ontbreken, de rietbedekking ~~ontbreekt~~ is slecht en moet geheel worden vernieuwd, alsmede een lange schoor en enige kleine molenondeedelen, terwyl de molen hoog nodig geverfd moet worden. Overigens ziet de molenconstructie er nog goed uit.
- b) De windwatermolen (41) van het waterschap Besheerpolder te Lutjegast, gemeente Grootegast, aan de soorlyn langs Grypskerk bemaalt 145 ha van de eigen polder en kan met geringe middelen gemakkelijk een aangrenzende polder van 213 ha er by bemalen. In de molen is een electromotor geïnstalleerd, die uitsluitend voor de aandryving van de vyzel wordt gebruikt. De bestaande houten roeden verkeren in minder goede staat en zullen door nieuwe moeten worden vervangen, alsmede de lange spruit en kleinere molenonderdelen. Ook is men nodig aan verfen teerwerk toe, overigens bevindt de molen zich constructief nog in behoorlyke staat.
- c) De windwatermolen (94) van het waterschap Scheemderzwaag by Scheemda aan de ryksweg aldaar bemaalt 295 ha van de eigen polder, maar zou hieraan eventueel 760 ha van omliggende polders kunnen toevoegen na het treffen van kleine voorzieningen. In de molen bevindt zich een oliemotor, die momenteel uitsluitend voor de bemaling wordt gebruikt. Doordat de windpeluw verteerd is, kan de windaandryving niet worden gebruikt. Na het vernieuwen van de windpeluw en een of twee voeghou-

ten en na het herstellen van het hekwerk van de roeder is de windmolen weer voor gebruik gereed. De molen, die constructief overigens in goede staat verkeert, is hoognodig aan verf- en teerwerk toe, terwyl de bekleding (met rubberoid) van kap en achtkant aan vernieuwing toe is.

Sloop van deze molens zou onzes inziens in stryd zyn met de strekking van de wet B.W.O. Niettegenstaande de betrokken waterschapsbesturen hiertegen bezwaar hebben ware derhalve aan gedeputeerde staten voor te stellen de betreffende besturen aan te schrijven het geconstateerde achterstallige onderhoud van hun molens binnen een termyn van drie maanden na datum van aanschryving te doen uitvoeren, onder aantekening dat eventuele herstellingen of vernieuwingen van enige omvang na overlegging van een prysopgave van de betreffende molenmaker voor een Rykssubsidie van 75% by de Minister van Verkeer en Waterstaat kunnen worden voorgesteld, by gebreke waarvan na voornomede termyn krachtens de wet B.W.O. van provinciewege de nodige maatregelen zullen worden getroffen, voor zoveel nodig op kosten van het waterschap.

Hierby zou kunnen worden aangetekend dat by de molen van het waterschap Onderwierum desgewenst voorlopig genoeg zou kunnen worden genomen met een in goede staat verkerende windmolen zonder roeden, zulks ter beperking van de kosten en in aanmerking nemende dat roeden in tyd van need op niet te lange termyn wel kunnen worden aangemaakt.

Aan de Rykscommissie voor de Monumentenzorg zou rechtstreeks kunnen worden bericht dat het behoud van de onderhavige drie windwatermolens, w.o. die van het waterschap Onderwierum, krachtens de wet B.W.O. uwerzyds zal worden bevorderd.

Namens de T.C.
de hoofdingenieur van de provinciale waterstaat :
C.W.

Gelykluidend afschrift
R. Ball, secretaris.

Historisch archief 3

6 december 1956.

verzonden: 6-12-56.

Molen waterschap
"de Besheerspolder".

Bij het bezoek aan de molen van het waterschap "de Besheerspolder" op 5 december j.l. is gebleken, dat de kleppen van de gestroomlijnde roede dicht waren en dat de krui-inrichting van de molen onvoldoende was verankerd.

Om ongelukken, met de daaruit voortvloeiende schade, te voorkomen, geef ik u in overweging de kleppen uit de gestroomlijnde roede te verwijderen, om het op drift slaan van de molen te voorkomen.

de technisch ambtenaar 1e klas
van de Provinciale Waterstaat:

H. Doedens
Singelstraat 3
Groningen.

Aan:

de heer H.Ufkes
voorzitter van het waterschap
"de Besheerspolder"

Westerhorn D 28
post Lutjegast.

J. v. Doornik 3

Provinciale Waterstaat van Groningen

Nr. 4159

N.W.M. 11, 41, 94.
GRONINGEN,

4 februari 1957.

BIJLAGEN { terug -
                  nieuw 3 herstellkostenbegrotingen

verzonden: 6 FEB. 1957

Bericht op kantbesch. Ged. Staten
dd. 19 april 1956 no.6328, 1e afd.

ONDERWERP: Windwatermolens waterschappen
Onderwierum, Besheerspolder,
Scheemderzwaag.

In de bij nevenvermelde kantbeschikking hierbij teruggaande brief wordt door de provinciale molencommissie voorgesteld de besturen van de nevenvermelde waterschappen aan te schrijven teneinde hen er toe te bewegen hun molens weer in goede staat te brengen.

Naar aanleiding hiervan heb ik de eer uw college hierbij op uw verzoek over te leggen gespecificeerde, recente herstellkostenbegrotingen van bedoelde molens, opgemaakt door verschillende molenmakers.

Deze begrotingen, welke mij geen aanleiding tot opmerkingen geven, sluiten respectievelijk op de volgende totaal bedragen:

- a. Onderwierum te Onderdendam (inclusief 2 nieuwe roeden) f. 20.126,-
- b. Besheerspolder te Lutjegast " 13.850,-
- c. Scheemderzwaag te Scheemda " 8.500,-

Uit deserzijds gepleegd overleg met de voorzitters van de betreffende waterschapsbesturen blijkt, dat geen van de onderhavige waterschappen er voor gevoelen het herstel van deze molens te helpen bevorderen; aan het behoud van de windwatermolens willen deze waterschapsbestuurderen eventueel alleen medewerken, indien het herstel voor 100% wordt gesubsidieerd en een betekenende bijdrage wordt toegezegd in de kosten van het toekomstige onderhoud.

Vanwege de waterschappen werden in het bijzonder nog de volgende bezwaren naar voren gebracht:

- a. Onderwierum. Deze windwatermolen behoort niet tot één van de 3 windwatermolens (waterschappen costelijke Bedumerpolder, Koningslaagte en Vereniging), welke door de gemeente Bedum destijds voor behoud zijn aan-

Aan
Heren Gedeputeerde Staten

der provincie
typ.B. GRONINGEN
coll.

1094.01

gewezen, zodat in geen geval op een gemeentelijke subsidie en derhalve ook niet op een provinciale subsidie valt te rekenen; de financiering van herstel- en onderhoudskosten zal daardoor, ook in de toekomst, te ongunstig voor het waterschap uitvallen om dit ook maar enigszins aangemelijk te maken.

De bij de molen wonende molenaar heeft als zodanig geen volledige dagtaak, werkt uiteraard overdag elders om een vol loon te kunnen verdienen, waardoor de bediening van de windmolen geenszins is verzekerd; de eventuele besparing aan elektrische stroomkosten, door de windmolen te gebruiken inplaats van de elektromotor, wegen geenszins op tegen de meerdere kosten, verbonden aan een volwaardige molenaarsbeloning.

b. Besheerspolder. Hierbij wordt gewezen op het tegenwoordig ontbreken van een terzake kundige windmolenaar, alsmede op de relatieve hoge bemalingskosten als gevolg van de betrakkelijk kleine oppervlakte van de polder (145 ha), terwijl de mogelijke aansluiting hierop van de aangrenzende Hilmahuisterpolder (231 ha) met een hoger polderpeil weinig perspectieven biedt, omdat deze laatste polder over een zich nog in goede staat bevindende windwatermolen beschikt.

Voorts wordt ook hier de aandacht gevestigd op het financieel geringe effect van een eventuele besparing op elektriciteitskosten vanwege de hoge vaste lasten van de aansluiting op het elektriciteitsnet. Tenslotte zou door de ligging in een dal in het terrein deze kleine molen (16m vlucht) minder wind vangen dan de doorsnee Groninger windwatermolens, waardoor het rendement aan de lage kant zou zijn.

c. Scheemderzwaag. Het ontbreken van een terzake kundige windmolenaar, alsmede de te kleine bedrijfsruimte voor de onderin de molen geplaatste oliemotor, zijn de beweegredenen van het waterschap om thans op algehele sloop van de molen aan te dringen, teneinde ter plaatse een definitief gemaalgebouwtje om de bestaande motorbemalingsinstallatie heen te kunnen bouwen. Bovendien wordt op spoed aangedrongen met het nemen van een besluit, omdat de ernstige lekkages door de gaten in de kap van de molen momenteel de instandhouding van de motorinstallatie bedreigen.

Tegen de aangevoerde argumenten van de zijde van de waterschappen valt weinig in te brengen.

Er zijn inderdaad in deze gevallen bezwarende omstandigheden. Daartegenover staat, dat deze objecten hun landschappelijke en waterstaatkundige waarde hebben; laatstgenoemde in het bijzonder in noodgevallen (schaarste aan grondstoffen, plotseling uitvallen van elektrische stroom, e.d.).

De kosten, om de molens weer in goede, bedrijfsvaardige staat te brengen, zijn echter betekenend en zouden vermoedelijk van overheidswege wel in hun geheel moeten worden gesubsidieerd. Het is de vraag, of het in deze tijd - mede gezien uit een oogpunt van de wenselijkheid van bestedingsbeperking - verantwoord is gelden te besteden aan objecten, waarvan het behoud - gezien de houding van de tegenwoordige eigenaren - in de toekomst geenszins verzekerd is, terwijl daarmede misschien met betere verwachtingen andere windmolens kunnen worden gerestaureerd, waarbij diverse omstandigheden guntiger liggen.

Alhoewel het in beginsel misschien minder juist is om het standpunt van de moleneigenaren tegenover hun object mee te laten spreken in de overwegingen om te komen tot een besluit over het al dan niet te behouden van een molen, in het bijzonder als het windwatermolens betreft, waarvan het behoud uit algemeen-waterstaatkundig en landbouwkundig oogpunt niet zonder belang is, zal zulks uit praktische overwegingen toch kunnen meestellen.

Gezien verschillende andere omstandigheden, hierbovengenoemd, zich inmiddels bovendien in ongunstige zin hebben ontwikkeld, ben ik thans meer geneigd dan enige tijd geleden te adviseren de pogingen tot het behouden van de onderhavige windwatermolens niet verder voort te zetten, teneinde de aandacht (en de financiële steun van overheidswege) in de toekomst meer te kunnen concentreren op waardevoller objecten met meer perspectieven.

Ik geef u in overweging uw standpunt in deze te bepalen en o.m. de provinciale molencommissie daarvan in kennis te stellen, opdat belanghebbenden voor zover nodig kunnen worden ingelicht.

De directeur-hoofdingenieur
van de provinciale waterstaat:

fa.Th.Bremer en Zonen.
Molenbouw.
Adorp.(Gr.)

Begroting van kosten voor herstel van de windwatermolen van het waterschap "Besheerspolder".

nr.	omschrijving.	bedrag.
1.	nieuwe lange spruit en nieuwe korte spruit	f. 1 225,-
2.	nieuwe roede + 17 m met stroomlijnneus, aluminium bekleding en nieuwe kleppen	" 4000,-
3.	remkleppen in twee roedeneinden	" 225,-
4.	herstel "Dekker" roedekleppen	" 300,-
5.	bekledingen vernieuwing van "Dekker" roede	" 785,-
6.	nieuwe lange schoor	" 250,-
7.	nieuwe kruilier met rondgaande ketting en betonnen ring rondom de molen	" 1525,-
8.	twee nieuwe deuren	" 100,-
9.	nieuwe windpeluw	" 825,-
10.	zelfinstellend halslager	" 320,-
11.	verf- en teerwerk	" 1100,-
12.	roosterwerk herstellen	" 50,-
13.	nieuw stalen schroefrad	" 890,-
14.	nieuwe loop bonkelaarskammen	" 185,-
15.	3 nieuwe ramen en herstel muurwerk	" 370,-
16.	achtkant rechtzetten	" 500,-
17.	onvoorzien	" 1200,-
Totaal		f. 13850,- =====

Opgemaakt te Adorp 24 januari 1957.